

УДК94:[378.4.018.096:39]ЛНУ”1924/1939”

ЕТНОЛОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВУ ТА НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ (1924–1939)

Роман ТАРНАВСЬКИЙ

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра етнології
вул. Університетська 1, Львів, 79000, Україна

Упродовж кінця XIX – першої третини XX ст. Львів був одним з найпотужніших етнологічних осередків Центрально-Східної Європи. З 1895 р. у місті діяло Народознавче товариство у Львові та Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка, з 1910 р. у Львівському університеті існували спеціалізовані етнологічні кафедри. Саме це наукове середовище вплинуло на становлення польського науковця Адама Фішера як професійного етнолога, який у 1924 р. заснував у Львівському університеті Етнологічний інститут. Асистенти цього наукового підрозділу впродовж 1924–1939 рр. стали ядром т. зв. Львівської етнологічної школи А. Фішера, зорієнтованої на дослідження слов'янської етнології завдяки польовій етнографії та порівняльно-історичному методу. До спектру їхніх наукових зацікавлень належала, насамперед, генеза явищ матеріальної та духовної культури різних слов'янських народів, передовсім українців та поляків. Популяризації результатів досліджень цих науковців сприяли публікації у журналі “*Lud*” – друкованому органі Народознавчого товариства у Львові, наукову редакцію якого здійснювали саме в Етнологічному інституті Львівського університету.

Ключові слова: Етнологічний інститут, Львівський університет, Адам Фішер, етнологія, етнографія, польові дослідження, наукова школа.

У 2014 р. виповнюється 90 років від створення у Львівському університеті третьої кафедри етнологічного спрямування – кафедри етнології під керівництвом Адама Фішера (першими були кафедра етнології на чолі із Станіславом Цішевським (1910–1912) і кафедра антропології та етнології (антропології), яку впродовж 1913–1941 рр. очолював Ян Чекановський*). Відомого польського етнолога А. Фішера номінували надзвичайним професором етнології 14 травня 1924 р., остаточно затвердивши 1 червня цього ж року (досі він був доцентом

---

* Докладніше про ці кафедри див: *Тарнавський Р.* Станіслав Цішевський: життєпис, наукові праці та педагогічна діяльність / Роман Тарнавський // Народознавчі зошити. 2013. № 2. С. 279–288; *Тарнавський Р.* Кафедра антропології та етнології Львівського університету під керівництвом Яна Чекановського: створення та перші роки діяльності / Роман Тарнавський // Вісник Інституту археології. Львівський національний університет імені Івана Франка. 2013. Вип. 8. С. 105–120; *Тарнавський Р.* Антропологічно-етнологічний інститут Львівського університету як основа формування наукової школи Яна Чекановського / Роман Тарнавський // Народознавчі зошити. 2014. № 1. С. 18–29; *Тарнавський Р.* Катедра антропології Львівського університету “За перших і других совітів” / Роман Тарнавський // Spheres of Culture. Journal of Philological, Historical, Social and Media Communication, Political Science and Cultural Studies (Maria Curie-Skłodowska University in Lublin). 2013. Vol. V. S. 252–261.

кафедри антропології та етнології*)¹. Саме ці дати можна вважати початком діяльності у Львівському університеті (у міжвоєнний період – Університеті Яна Казимира у Львові) окремої кафедри етнології, яка існувала під керівництвом А. Фішера до осені 1939 р.

Нагадаємо, що аж до радянської реорганізації Львівського університету, яка розпочалася восени 1939 р., університетську кафедру ототожнювали з професором, а її повноправними працівниками були лише особи, які пройшли процедуру габілітації – отримали право викладання в університеті (його давав ступінь габілітованого доктора та звання доцента). З метою допомоги студентам у набутті практичних умінь і навичок, а також організації цілеспрямованих наукових досліджень студентів і викладачів, при кафедрах існували спеціальні наукові інститути, очолені директорами – професорами університету. До складу інститутів належали також науково-допоміжні працівники: етатові (працювали на постійній основі) та контрактові (працювали за контрактом) заступники асистентів (демонстратори), молодші та старші асистенти, а також асистенти-волонтери, які працювали на безоплатній основі, за власним бажанням. Будучи у штаті відповідного інституту, вони вважалися, водночас, працівниками кафедри, при якій він діяв. Через це у науковій літературі подекуди навіть ототожнюють кафедри та інститути, хоча між ними існувала чітка різниця. Її можна чітко простежити на прикладі з 1930-х років: на гуманітарному факультеті Львівського університету існувала кафедра антропогеографії, очолювана Юзефом Вонсовичем, який так і не домігся відкриття окремого Інституту антропогеографії².

За існування у Львівському університеті такої системи, саме у межах інститутів можна було організувати продуктивну наукову роботу. Тому одразу

---

* Докладніше див.: *Тарнавський Р.* Габілітація Адама Фішера у Львівському університеті: передумови, перебіг, результати / Роман Тарнавський // *Spheres of Culture. Journal of Philological, Historical, Social and Media Communication, Political Science and Cultural Studies (Maria Curie-Skłodowska University in Lublin)*. 2012. Vol. III. S. 346–354.

¹ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 26, оп. 5, спр. 1956 (Личное дело профессора Фишера Адама), арк. 149 зв.

² *Крикун М.* Львівський університет австрійського періоду (1784–1918) / Микола Крикун // *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т. Т. I: А–К* / Видавнича рада: І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. Львів, 2011. С. 44–45; *Statut Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie*. Lwów, 1924. S. 13–14; *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów na rok akademicki 1931–1932 i skład Uniwersytetu w latach akademickich 1930/31 i 1931/32*. Lwów, 1931. S. 151–157; *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Program wykładów oraz skład Uniwersytetu w roku akad. 1932/33*. Lwów, 1932. S. 151; *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w latach akad. 1933/34 i 1934/35*. Lwów, 1934. S. 65–71; *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1935/36*. Lwów, 1935. S. 64–70; *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1936/37 i 1937/38*. Lwów, 1937. S. 71–76; *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1938/39*. Lwów, 1938. S. 66–71.

після створення окремої кафедри етнології під керівництвом А. Фішера, у тому ж 1924 р. при ній відкрили Етнологічний інститут³.

У джерелах поряд співіснують такі назви цього структурного підрозділу, як “*Zakład etnologiczny*” та “*Instytut etnologiczny*”⁴. Оскільки в цьому випадку відповідником польського терміна “*zakład*” може бути український “інститут” і, зважаючи на те, що цей структурний підрозділ належав до “Наукових інститутів Львівського університету”, вважаємо за можливе й навіть доцільне вживати на його означення саме словосполучення “Етнологічний інститут” (хоча в історіографії, зокрема й українській, частіше вживається термін “Етнологічний заклад”⁵).

У перші роки існування інститут знаходився у XIII залі старої будівлі Львівського університету на вулиці св. Миколая, 4 (нині М. Грушевського, 4)⁶, хоча у 1924 р., тобто у рік заснування, його розмістили в університетській будівлі на вулиці Длугоша, 8 (нині – Кирила і Мефодія, 8)⁷. У “Хроніці Університету Яна Казимира у Львові за 1924/25 навчальний рік” про навчально-методичне та господарське забезпечення новоствореного підрозділу повідомлялося: “Бібліотека скромна, головнo Народознавчого товариства. [...] Нові набутки: 143 томи, 20 крісел, три столи, одна книжкова полиця та драбина. Облаштування має великі недоліки”⁸. За твердженням Яна Фальковського, у 1928 р. Етнологічному інституту передали аудиторію в головному корпусі університету на вулиці Маршалковській, 1 (нині Університетська, 1)⁹. Проте у цьому вчений допустив певну неточність. Адже, принаймні з 1930 р. (і до 1939 р.), Етнологічний

---

³ Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1923/1924 i 1924/1925. Lwów, 1924. S. 41; *Falkowski J. Działalność Zakładu Etnologicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1924–1934) / Jan Falkowski // Lud. Rok 1933. Serja II. T. XII (XXXII). S. 183.*

⁴ Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie... skład Uniwersytetu w latach akademickich 1930/31 i 1931/32... S. 157; Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie... skład Uniwersytetu w roku akad. 1932/33... S. 151; Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w latach akad. 1933/34 i 1934/35... S. 71; Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1935/36... S. 70; Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1936/37 i 1937/38... S. 76; Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1938/39... 1938. S. 71.

⁵ Див. *Кирчів Р. Українська тема в народознавчій парадигмі Адама Фішера / Роман Кирчів // Народознавчі зошити. 2011. № 4. С. 561–575; Глушко М. Етнологія у Львові / Михайло Глушко // Енциклопедія Львова / За ред. А. Козицького. Львів, 2008. Т. II: Д–Й. С. 248 та ін.*

⁶ *Falkowski J. Działalność Zakładu Etnologicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1924–1934) / Jan Falkowski // Lud. Rok 1933. Serja II. T. XII (XXXII). S. 183.*

⁷ Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1923/1924 i 1924/1925... S. 41.

⁸ Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie za rok szkolny 1924/25, stanowiąca sprawozdanie rektora i dziekanów. Zestawił rektor w roku szkolnym 1924/25 prof. dr. Włodzimierz Sieradzki. Lwów, 1925. S. 125–126.

⁹ *Falkowski J. Działalność Zakładu Etnologicznego... S. 183.*

інститут під керівництвом А. Фішера* знаходився на другому поверсі університетської будівлі на вулиці Костюшка, 9 (не змінювала назву), хоча “у народі” її й нині сприймають, як головний корпус університету на вулиці Університетській, 1. Локалізувати аудиторію в будівлі сьогоднішніх біологічного та геологічного факультетів Львівського університету на вулиці М. Грушевського, 4, в якій Етнологічний інститут знаходився упродовж 1924–1928 рр., поки що не вдалося. Щодо його приміщення у будівлі на вулиці Костюшка, 9 маємо лише певні припущення. Справа в тому, що другий поверх міжвоєнного часу відповідає сьогоднішньому третьому поверху будівлі. Тобто, аудиторія, що нас цікавить, має знаходитися, найвірогідніше, на сьогоднішньому історичному факультеті Львівського університету. Додамо, що Етнологічний інститут повинен був мати принаймні дві кімнати, адже у джерелах постійно згадуються заняття в його робітні (лабораторії): саме у ній у 1930-х роках відбувалася переважна більшість занять, які забезпечувала кафедра етнології в особі професора А. Фішера¹⁰. Можливо, у ній розміщувалася й збірка етнографічних експонатів, які використовували у навчальному процесі для наочності. Тому, найімовірніше, Етнологічний інститут Львівського університету знаходився у приміщеннях сьогоднішнього деканату історичного факультету, Археологічного музею або ж у з’єднаних внутрішніми дверима аудиторіях між ними.

За інформацією Я. Фальковського щодо працівників Етнологічного інституту, зважаючи на незначний бюджет підрозділу, в 1924 р. – на початку 1930-х років для нього (крім посади директора) передбачалася лише посада асистента, яку до 1931 р. обіймав Альфред Бахман (див. *Додаток 1*). З 1 січня 1931 р. асистентом інституту був сам Я. Фальковський** (на час його закордонного стажування упродовж квітня 1933 р. – березня 1934 р. цю посаду на півставки обіймали Леон Попель і Александер Яворчак (див. *Додаток 1*)). Після повернення зі стажування Я. Фальковського призначили старшим асистентом, а Л. Попель став асистентом-волонтером¹¹. Натомість офіційні опубліковані дані

* Докладніше про діяльність А. Фішера у Львівському університеті див.: *Тарнавський Р. Пам’яті Адама Фішера: Життєпис професора етнології Львівського університету / Роман Тарнавський // Народна творчість та етнологія. 2013. № 5. С. 40–53.*

¹⁰ Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie... skład Uniwersytetu w latach akademickich 1930/31 i 1931/32... S. 157; Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie... skład Uniwersytetu w roku akad. 1932/33... S. 151; Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w latach akad. 1933/34 i 1934/35... S. 71; Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1935/36... S. 70; Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1936/37 i 1937/38... S. 76; Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1938/39... 1938. S. 71.

** Докладніше про Яна Фальковського див.: *Тарнавський Р. Ян Фальковський: життєвий шлях та науково-педагогічна діяльність / Роман Тарнавський // Вісник Львівського університету. Серія історична. 2013. Вип. 48 / За ред. Руслана Сіромського. С. 410–431.*

¹¹ *Falkowski J. Działalność Zakładu Etnologicznego... S. 183.*

про особовий склад Львівського університету міжвоєнного періоду, а також матеріали особових справ його працівників дозволяють внести певні корективи та доповнення до цієї інформації. Так, А. Бахман офіційно став працівником Етнологічного інституту лише в 1925 р.: на основі ухвали ради гуманітарного факультету від 23 червня 1925 р. його з 1 жовтня того ж року зарахували на посаду демонстратора (заступника асистента) цього структурного підрозділу. А з 1 листопада 1927 р. він обійняв посаду його контрактного молодшого асистента, на якій перебував до 30 вересня 1931 р.¹²

Щодо Я. Фальковського, то він, спершу, рік працював молодшим асистентом, згодом – старшим асистентом Етнологічного інституту. Згідно з ухвалою ради гуманітарного факультету від 3 грудня 1930 р., його з 1 січня 1931 р. зарахували на посаду контрактного молодшого асистента інституту, яку до того обіймав А. Бахман. Уже 1 березня 1932 р. Я. Фальковського призначили контрактним старшим асистентом (згодом його декілька разів поновлювали на цій посаді). Лише 13 жовтня 1934 р. (офіційно – з 1 січня 1935 р.) Я. Фальковський став етатовим старшим асистентом. На цій посаді він перебував до 1939 р. включно¹³.

Натомість Л. Попель, який певний час заміняв Я. Фальковського, спершу став старшим асистентом-волонтером, а з 1 квітня 1933 р. – заступником асистента Етнологічного інституту. 1 січня 1935 р. його обрали молодшим асистентом цього підрозділу¹⁴. У 1936/1937 та 1937/1938 навчальних роках (на час відсутності Л. Попеля) в Етнологічному інституті на посаді заступника асистента працював студент Казімеж Журовський (див. *Додаток 1*)¹⁵, а з 1 липня до 31 серпня 1937 р. та в 1938/1939 навчальному році – Владислав Ягелло (див. *Додаток 1*) (з 1 вересня 1939 р. він обійняв посаду молодшого асистента Етнологічного інституту)¹⁶. На самому початку Другої світової війни, також з 1 вересня 1939 р., асистентом-волонтером Етнологічного інституту став Генрик Мушинський (див. *Додаток 1*), колишній студент гуманітарного факультету Львівського університету (1932–1937)¹⁷.

¹² ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 76 (Личное дело ассистента Бахманна Альфреда), арк. 1–2, 8–11, 14, 17, 21–23, 25, 28–29, 32.

¹³ Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie... skład Uniwersytetu w latach akademickich 1930/31 i 1931/32... S. 157; Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie... skład Uniwersytetu w roku akad. 1932/33... S. 151; ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1939 (Личное дело доцента Фальковского Яна), арк. 3–4, 6–8, 11, 13, 17, 18 зв.–20, 22–23, 29–33 зв., 35, 36, 39, 45, 46, 79, 49, 53, 63, 67, 69–71, 131 зв., 135.

¹⁴ Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w latach akad. 1933/34 i 1934/35... S. 71; Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1935/36... S. 70; ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1538 (Личное дело ассистента Попеля Леона), арк. 1, 2, 4–7, 10–13, 20–21, 23–25, 30–32.

¹⁵ Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w latach akademickich 1936/37 i 1937/38... S. 76.

¹⁶ ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 2225 (Личное дело ассистента Ягелло Владыслава), арк. 1–22; Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Skład Uniwersytetu w roku akademickim 1938/39... 1938. S. 71.

¹⁷ Архів Львівського національного університету імені Івана Франка (далі – Архів ЛНУ ім. І. Франка), ф. Р-119, оп. 1, спр. 539а (Личный листок по учету кадров и автобиография ассистента Мушинского Генрика Яновича), арк. 1–4.

Загалом, більшість працівників Етнологічного інституту були студентами навчального відділення “Антропология, етнология, праистория” філософського (з 1924 р. – гуманітарного) факультету Львівського університету. Наприклад, А. Бахман навчався тут упродовж 1921–1925 рр., а Я. Фальковський – у 1925–1930 рр. Крім курсів етнологічного спрямування, які проводив А. Фішер, вони відвідували також заняття з антропології Я. Чекановського та з первісної історії Л. Козловського¹⁸. Саме ці три професори – А. Фішер, Я. Чекановський і Л. Козловський – найбільше впливали на формування наукового світогляду й решти працівників інституту.

Завдяки А. Фішеру, який тісно співпрацював з Народознавчим товариством у Львові (він був секретарем товариства та редактором його друкованого органу – журналу “*Lud*”), від початків своєї діяльності Етнологічний інститут Львівського університету став невід’ємною частиною народознавчого середовища Львова. Крім редакції журналу “*Lud*” і секретаріату Народознавчого товариства у Львові, в інституті містилися також редакції Бюро Польської комісії народного мистецтва і польських відділів німецьких видань “*Volkskundliche Bibliographie*” та “*Handwörterbuch des slavischen Volksglaubens und Volksbrauchs*”, Секція охорони Батьківщини Товариства приятелів Гуцульщини¹⁹.

Редагований А. Фішером “*Lud*” на початках існування Етнологічного інституту відіграв велику роль у виборі працівників для підрозділу, адже молодь, яка цікавилась етнологією, публікувала у ньому свої розвідки. А саме публікації засвідчували здібності до наукової діяльності, що й була основною метою інституту (наприклад, А. Бахман ще у студентські роки опублікував у цьому журналі низку рецензій на народознавчі праці²⁰). Наголосимо, що у 1924–1925 рр. А. Фішер підбирав працівників для роботи в новоствореному підрозділі, які б мали нахил до наукової діяльності в галузі етнології, зокрема, для ведення певних рубрик у “*Ludzie*”, який став, фактично, друкованим органом Етнологічного інституту Львівського університету.

Ще з 1909 р. А. Фішер розпочав друкувати у “*Ludzie*” огляди народознавчих видань, наприклад, “З французьких часописів”, “З німецьких часописів”²¹, а в 1924 р. опублікував у цьому журналі працю “Десятиліття польського

¹⁸ ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 76, арк. 3; спр. 1939, арк. 139, 144.

¹⁹ *Falkowski J. Działalność Zakładu Etnologicznego...* S. 191.

²⁰ *Bachmann A. Prof. Dr. M. Haberlandt. Einführung in die Volkskunde. (Volkstumliche Bücherei. Herausgegeben vom Verein für Volkskunde in Wien. 1. Band). Wiedeń, 1924. S. 75 z 10 rycinami i 6 tablicami / Alfred Bachmann // Lud. Rok 1924. Serja II. T. III (XXIII). S. 169–172; Bachmann A. Adam Chętnik. Kurpie. Biblioteczka geograficzna “Orbis”. Serja III, tom 4. Kraków, 1924. S. 140 z 26 rycinami / Alfred Bachmann // Lud. Rok 1924. Serja II. T. III (XXIII). S. 172–173.*

²¹ *Fischer A. Z czasopism francuskich / A. Fischer, T. Smol // Lud. Rok. 1909. T. XV. S. 142–143; Fischer A. Z czasopism niemieckich / Adam Fischer // Lud. Rok. 1909. T. XV. S. 143–146; Fischer A. Z czasopism niemieckich / Adam Fischer // Lud. Rok. 1910. T. XVI. S. 110–115.*

народознавства. 1914–1924 (Бібліографічний огляд)²². Розуміючи важливість таких бібліографій для розвитку народознавства, в майбутньому А. Фішер доручав їхнє укладання саме асистентам Етнологічного інституту (хоча й сам також робив огляди народознавчих видань). У другій половині 1920-х – на початку 1930-х років за цю ділянку роботи відповідав безпосередньо А. Бахман. Працюючи в Етнологічному інституті, він, на основі перегляду найвідоміших тодішніх періодичних видань, де публікували статті з етнології, етнографії, фольклористики, народного мистецтва та суміжних з ними дисциплін, а також з урахуванням найбільш резонансних монографій і навчально-методичних посібників із цих галузей наукового знання, уклав бібліографії народознавчих праць за 1925–1929 рр.²³, а в другій половині 1930-х років, уже будучи працівником Львівської політехніки, опублікував у “*Ludzie*” бібліографії праць з народознавства за 1930–1934 рр.²⁴ Вони вийшли також окремими брошурами²⁵. Ці бібліографії й нині становлять значний інтерес і практичне значення для народознавців. Вони укладені за алфавітним принципом, а якщо мова йде про проміжок часу в декілька років, у них присутня рубрикація й за роками.

Крім укладання бібліографій, А. Бахман відповідав також за написання рецензій на найважливіші наукові дослідження з ділянки народознавчих дисциплін²⁶, а також повідомлень про знакові події, які торкалися народознавства

²² Fischer A. Dziesięciolecie ludoznawstwa polskiego 1914–1924 (Zestawienie bibliograficzne) / Adam Fischer // Lud. Rok 1924. Serja II. T. III (XXIII). S. 147–163.

²³ Bachmann A. Bibliografja ludoznawcza za rok 1925 / Alfred Bachmann // Lud. Rok 1926. Serja II. T. V (XXV). S. 140–144; Bachmann A. Bibliografja ludoznawcza za lata 1925–1927 / Alfred Bachmann // Lud. Rok 1927. Serja II. T. VI (XXVI). S. 140–155; Bachmann A. Bibliografja ludoznawcza za lata 1925–1928 / Alfred Bachmann // Lud. Rok 1928. Serja II. T. VII (XXVII). S. 161–175; Bachmann A. Bibliografja ludoznawcza za rok 1929 / Alfred Bachmann // Lud. Rok 1932. Serja II. T. XI (XXXI). S. 163–175.

²⁴ Bachmann A. Bibliografja ludoznawcza za rok 1930 / Alfred Bachmann // Lud. Rok 1934–1935. Serja II. T. XIII (XXXIII). S. 147–159; Bachmann A. Bibliografja ludoznawcza za lata 1931 i 1932 / Alfred Bachmann // Lud. Rok 1936. Serja II. T. XIV (XXXIV). S. 291–303; Bachmann A. Bibliografja ludoznawcza za lata 1933 i 1934 / Alfred Bachmann // Lud. Rok 1937. Serja II. T. XV (XXXV). S. 172–189.

²⁵ Bachmann A. Bibliografja ludoznawcza za lata 1925–1927 / Alfred Bachmann. Lwów, 1928; Bachmann A. Bibliografja ludoznawcza za lata 1925–1928 / Alfred Bachmann. Lwów, 1929; Bachmann A. Bibliografja ludoznawcza za rok 1929 / Alfred Bachmann. Lwów, 1933; Bachmann A. Bibliografja ludoznawcza za rok 1930 / Alfred Bachmann. Lwów, 1934; Bachmann A. Bibliografja ludoznawcza za lata 1933 i 1934 / Alfred Bachmann. Lwów, 1938.

²⁶ Bachmann A. Etnologischer Anzeiger. Jahresbibliographie und Bericht über die völkerkundliche Literatur. Stuttgart. (E. Schweizerbart'sche Verlagsbuchhandlung G. m. b. H.) T. I. Zesz. 1 i 2. 1926. Str. 128 / Alfred Bachmann // Lud. Rok 1926. Serja II. T. V (XXV). S. 126–128; Bachmann A. Bastrykowski Aleksander, ks. Monografja historyczna parafji Jankowice Kościelne Sandomierskie. Warszawa 1927. Nakładem autora. 4°, s. 296 + tabl. 62 / Alfred Bachmann // Lud. Rok 1926. Serja II. T. V (XXV). S. 135; Bachmann A. Udziela Seweryn. Z podań i dziejów Ziemi bieckiej. Kraków. Nakładem księgarni geograficznej “Orbis” 1926, s. 26 + 2 nbl. z 4 ilustracjami / Alfred Bachmann // Lud. Rok 1927. Serja II. T. VI (XXVI). S. 89; Bachmann A. Seweryn Tadeusz. O Chrystusie fraszobliwym. Figurki, Legendy. Świątkarze. Nakładem księgarni “Orbis”. Kraków 1926, s. 49, z 8 ilustr. / Alfred

(наукові з'їзди, конгреси, конференції)²⁷. За цю ділянку роботи на початках діяльності Етнологічного інституту відповідали також Михайло Івашків і Гіза Френкель, згодом – Ян Фальковський, Іван Кухта та інші працівники інституту²⁸. Значну кількість рецензій на народознавчі праці та повідомлень для журналу “*Lud*” написав і сам А. Фішер, публікуючи їх під своїм повним ім'ям, або під криптонімами А. F, F. чи f.

Біографічних відомостей про згаданого працівника Етнологічного інституту Львівського університету Михайла Івашківа (у польській транскрипції – *Michał Iwaszków*) нам не вдалося виявити. Те, що він був українцем засвідчують, передусім, його наукові зацікавлення. М. Івашків рецензував, здебільшого, праці українських народознавців, зокрема Ксенофонта Сосенка, а також філолога-україніста Яна Янува²⁹. Серед інших його праць – низка рецензій³⁰ і стаття “Слиди південних слов'ян на північ від Дністра”³¹. Найімовірніше, А. Фішер був зацікавлений у роботі М. Івашківа в інституті, зважаючи на його національність,

Bachmann // *Lud*. Rok 1927. Serja II. T. VI (XXVI). S. 89–90; *Bachmann A.* Stojanowski Karol. Rasowe podstawy eugeniki. Nakładem księgarni M. Arcta. Poznań 1927, 8-ka s. 76 / Alfred Bachmann // *Lud*. Rok 1926. Serja II. T. V (XXV). S. 135–136; *Bachmann A.* Rogowski Jan. Mazurzy Pruscy. Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Lwów–Warszawa–Kraków 1926, str. 6 nlb. + 35 + 3 nlb. z ilustracjami / Alfred Bachmann // *Lud*. Rok 1927. Serja II. T. VI (XXVI). S. 90; *Bachmann A.* Franciszek Persowski. Osady na prawie ruskiem, polskiem, niemieckiem i wołoskiem w ziemi lwowskiej. Studium z dziejów osadnictwa. Lwów 1927. Skład główny: Kasa im. Mianowskiego. S. 160 + 3 mapki (29 rycin w tekście) / Alfred Bachmann // *Lud*. Rok 1927. Serja II. T. VI (XXVI). S. 101–102.

²⁷ *Bachmann A.* I Zjazd słowiańskich filologów w Pradze / Alfred Bachmann // *Lud*. Rok 1928. Serja II. T. VII (XXVII). S. 197–198; *Bachmann A.* I Międzynarodowy Kongres Sztuki Ludowej w Pradze 1928 r. / Alfred Bachmann // *Lud*. Rok 1928. Serja II. T. VII (XXVII). S. 198–201.

²⁸ *Falkowski J.* Frankowski Eugenjusz, Sochy, radła, płużyce i pługi w Polsce. Wyd. Instyt. Etnolog. Uniwersytetu Poznańskiego, Nr. 1. Poznań 1929. Str. 22, 33 fot. i 2 mapy / Jan Falkowski // *Lud*. Rok 1930. Serja II. T. IX (XXIX). S. 166–169; *Falkowski J.* Zeitschrift für Rassenkunde und ihre Nachbargebiete, Band III. Jahrgang 1936, Stuttgart 1936. Wydaje: Egon Freiherr von Eickstedt. Nakład: Ferdinand Enke, Stuttgart. Cena tomu 22 RM / J. Falkowski // *Lud*. Rok 1936. Serja II. T. XIV (XXXIV). S. 290; *Falkowski J.* Zeitschrift für Rassenkunde und ihre Nachbargebiete. Tom I. zesz. 1. Str. 112 z 39 ryc. w tekście. Stuttgart 1935 / Jan Falkowski // *Lud*. Rok 1934–1935. Serja II. T. XIII (XXXIII). S. 144–145; *Kuchta J.* Szuman Stefan: Wpływ bajki na psychikę dziecka. Warszawa 1928 / Jan Kuchta // *Lud*. Rok 1929. Serja II. T. VIII (XXVIII). S. 101–102.

²⁹ *Iwaszków M.* Ksenofont Sosenko: Pro mistyku hajłok – studija z ukrajińskojji hłybyny, str. 23. Wyd. “Dobra Knyzka” – Lwów 1922 / Michał Iwaszków // *Lud*. Rok 1926. Serja II. T. V (XXV). S. 116–117; *Iwaszków M.* Ksenofont Sosenko: Pražerelo ukrajińskoho religijnoho svitohladu. Lwów 1923. Str. 80 + 4 tabl. Wyd. “Žyvi hrody” / Michał Iwaszków // *Lud*. Rok 1927. Serja II. T. VI (XXVI). S. 113–114; *Iwaszków M.* Jan Janów: Gwara małoruska Moszkowic i Siwki naddniestrzańskej z uwzględnieniem wsi okolicznych. Lwów 1926. Wyd. Tow. Naukowego / Michał Iwaszków // *Lud*. Rok 1926. Serja II. T. V (XXV). S. 117–120.

³⁰ *Iwaszków M.* Slavia – Czasopis proslovanskou filologii. Red. O. Hujer i M. Murko. Rocznik I. Praha 1922–23. Zeszyt 1–4 / Michał Iwaszków // *Lud*. Rok 1926. Serja II. T. V (XXV). S. 120–123; *Iwaszków M.* Zeitschrift für Slavische philologie, Red. Prof. Dr. Max Vasmer, Lipsk 1924. Tom I. – 1924 / Michał Iwaszków // *Lud*. Rok 1926. Serja II. T. V (XXV). S. 123–126.

³¹ *Iwaszków M.* Ślady pobytu południowych Słowian na północ od Dniestru / Michał Iwaszków // *Lud*. Rok 1926. Serja II. T. V (XXV). S. 94–96.

адже саме українець міг найкраще опрацювати розвідки українських учених. Це ж стосується єврейки Гізи Френкель, яка в Етнологічному інституті займалася дослідженням саме з єврейської етнографії. Більшість рецензій, написаних нею до журналу “*Lud*”, були на праці про традиційну культуру євреїв³², а головним науковим зацікавленням ученої було народне мистецтво євреїв Польщі, особливо витинанка³³.

Відзначимо, що крім офіційних працівників Етнологічного інституту, до його співробітників Я. Фальковський справедливо зараховував і таких осіб, як уже згадані М. Івашків, Г. Френкель, І. Кухта, а також Кароль Кораний, Юзеф Гаєк, Ксаверій Півоцький, Володимир Марків, Еустахій Васильковський³⁴ (див. *Додаток І*). У 1930-х роках асистентом у підрозділі працював також учитель із Косова (нині – Івано-Франківської обл.) Вільгельм Табор³⁵. Вказані особи працювали, здебільшого, на добровільній основі (волонтерами), не отримуючи платні. У цьому не було нічого дивного: саме робота в Етнологічному інституті (у вільний від основної роботи час) дозволяла ентузіастам етнологічної науки досліджувати теми з обраних ділянок народознавства, оскільки цей структурний підрозділ Львівського університету добре обладнали для наукової діяльності.

Ще на початку організації Етнологічного інституту А. Фішер подбав про його забезпечення необхідним технічним обладнанням: придбано друкарську машинку, низку приладів для виготовлення рисунків, фотоапарат і проектор, а також обладнано спеціальне темне приміщення для виготовлення фотографій. Формувалася наукова бібліотека інституту. Наприклад, на 1934 р. вона становила вже 942 томи. Крім цього, у січні 1925 р. у “вічний депозит” Етнологічному інституту передали бібліотеку Народознавчого товариства у Львові. Остаточо

---

³² *Fränklowa G. Mitteilungen zur Jüdischen volkskunde*, wyd. Dr. M. Grunwald, rocznik 29-ty, Wiedeń 1926, (jako 10-ty numer “Menorah, jüdisches Familienblatt für Wissenschaft, Kunst und Literatur” Wien– Frankfurt a. M.) “Der böse Blick” von Dr. Adolf Löwinger / Giza Fränklowa // *Lud*. Rok 1926. Serja II. T. V (XXV). S. 132–135; *Fränklowa G. Regina Lilientalowa: Dziecko żydowskie*. Kraków 1927. Nakład Akademji Umiej. (Prace komisji etnograficznej. nr. 3). 80 str. 97 + 3 tabl. / Giza Fränklowa // *Lud*. Rok 1927. Serja II. T. VI (XXVI). S. 106–109; *Fraenklowa G. Piotr Kontny: Oaza srebrnych kwiatów*. (Sassów – ośrodek sztycharstwa aturwego). Lwów 1932 / Giza Fraenklowa // *Lud*. Rok 1932. Serja II. T. XI (XXXI). S. 160; *Fraenklowa G. “Rosinkess mit Maundlen”*. Aus der Volksliteratur der Ostjuden. Schwänke, Erzählungen, Sprichwörter und Rätsel. gesammelt von Dr. Immanuel Plsvanger. 2-te völlig veränderte und vermehrte Auflage. Basel 1931. Verlag der Schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde / Giza Fraenklowa // *Lud*. Rok 1934–1935. Serja II. T. XIII (XXXIII). S. 142–143.

³³ *Fränklowa G. Wycinanka żydowska w Polsce* / Giza Fränklowa // *Lud*. Rok 1929. Serja II. T. VIII (XXVIII). S. 40–57.

³⁴ *Falkowski J. Działalność Zakładu Etnologicznego...* S. 185–189.

³⁵ *Дмитрук І. Матеріальна культура гуцулів у польських етнографічних дослідженнях другої половини XIX – першої половини XX ст.* / Ірина Дмитрук // *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2008. Вип. 17. С. 529; *Павлюк С. Унікальне дослідження і його автор* / Степан Павлюк, Роман Кирчів // *Роман Гарасимчук. Народні танці українців Карпат*. Львів, 2008. Кн. 1: Гуцульські танці / *Наук. ред. Р. Кирчів*. С. 9.

це рішення ухвалили на загальних зборах товариства 12 травня 1926 р. На 1934 р. ця книгозбірня налічувала 1 519 одиниць збереження, у тому числі, 346 номерів різноманітних часописів. До 1939 р. її постійно поповнювали завдяки обміну журналу “*Lud*” на інші видання, який здійснювали з багатьма польськими та закордонними народознавчими інституціями. Впродовж 1926–1929 рр. бібліотекарем Народознавчого товариства у Львові, а фактично – відповідальним за його бібліотеку в Етнологічному інституті, був Я. Фальковський. Натомість офіційним бібліотекарем підрозділу впродовж 1926–1930 рр. був студент гуманітарного факультету Генрик (Генах) Перльс (див. *Додаток*)³⁶.

В Етнологічному інституті була також збірка етнографічних експонатів – писанок, керамічних виробів, ікон на склі, зразків вишивок, моделей сільськогосподарських знарядь тощо – свого роду Етнографічний музей. Її використовували у навчальному процесі як наочність. На особливу увагу заслуговує також архів етнографічних матеріалів, який формувався при інституті. Його поповнювали польовими записами з теренів усієї Другої Речі Посполитої (включаючи й Західну Україну), а також фотографіями, рисунками, діафільмами. Матеріали архіву студенти кафедри етнології та працівники Етнологічного інституту використовували під час опрацювання різноманітних наукових тем з народної культури українців, поляків, інших слов'янських етносів³⁷.

Науково-дослідницька робота Етнологічного інституту відбувалася у двох напрямках: етнографічному й етнологічному. Перший полягав у зборі польових етнографічних матеріалів шляхом експедицій або надсилання спеціальних запитальників до представників сільської інтелігенції, передусім учителів. Завдяки цій кореспондентській мережі, наприклад, зібрали значну кількість матеріалів про ступу як знаряддя переробки злаків (близько 800 докладних описів і рисунків з різних теренів Другої Речі Посполитої), опрацювання яких доручили Л. Попелю. Саме на їхній основі молодий дослідник написав ґрунтовну розвідку “*Ступа в Польщі*”³⁸.

Польові етнографічні експедиції, організовані Етнологічним інститутом Львівського університету, поділялися на практики студентів та особисті виїзди викладачів, студентів та випускників, які працювали над магістерськими чи докторськими дослідженнями.

Характеризуючи польову діяльність Етнологічного інституту Львівського університету докладніше, варто розпочати з експедицій, проведених

³⁶ *Falkowski J. Działalność Zakładu Etnologicznego...* S. 184–189; *Historia Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego* // Режим доступу: http://www.ptl.info.pl/?page_id=102 [6.03.2014]; *Falkowski J. Działalność Zakładu Etnologicznego...* S. 184; ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1939, арк. 141; Архів ЛНУ ім. І. Франка, ф. Р-119, оп. 1, спр. 555 (Личное дело лаборанта Перльса Генриха Ионасовича), арк. 2.

³⁷ *Falkowski J. Działalność Zakładu Etnologicznego...* S. 184.

³⁸ *Falkowski J. Działalność Zakładu Etnologicznego...* S. 190–191; *Popel L. Stępa w Polsce* / Leon Popel // *Lud. Rok 1936. Serja II. T. XIV (XXXIV)*. S. 187–269; *Popel L. Stępa w Polsce* / Leon Popel. Lwów, 1937.

Я. Фальковським наприкінці 1920-х – у 1930-х роках. Зокрема, цей учений побував на теренах Полісся, Опілля, Покуття³⁹, але головню – Бойківщини, Лемківщини та Гуцульщини, узагальнивши зібраний матеріал у низці статей та монографій, зокрема: “На лемківсько-бойківському пограниччі. Етнографічний нарис”⁴⁰, “Зі східного гуцульського пограниччя”⁴¹, “З бойківсько-гуцульського пограниччя”⁴², “Західне пограниччя Гуцульщини. Долинами Пруту, Бистриці Надвірнянської, Бистриці Солотвинської та Лімниці”⁴³, “Північно-східне пограниччя Гуцульщини”⁴⁴.

З працівників Етнологічного інституту Львівського університету, які проводили польові етнографічні дослідження народної культури населення Українських Карпат, варто назвати також уже згаданого Вільгельма Тabora та випускника кафедри етнології Романа Гарасимчука. У другій половині 1930-х років вони, за порадою А. Фішера, провели польове етнографічне дослідження “на теренах гуцульських полонин” з метою фіксації матеріалів про традиційне пастуше господарство Гуцульщини. Дослідники побували на 15 полонинах, в основному в тодішній гміні Гринява (нині Верховинський р-н Івано-Франківської обл.)⁴⁵. На основі зібраних матеріалів вони написали працю “Етнографія гуцульських полонин”, опубліковану в “*Ludzie*”, а також окремою книжкою⁴⁶.

Народною культурою гуцулів (передусім, одягом) цікавився й А. Бахман⁴⁷. Проте до його головних наукових інтересів, зокрема, й у межах польових досліджень, належало традиційне будівництво слов’янських народів, передусім питання, пов’язані з дахом. У 1927 р. учений опублікував спеціальний запитальник з цієї теми⁴⁸. Згодом А. Бахман розпочав дослідження народних промислів (у тому числі, населення теренів Волині, Опілля та Західного Поділля)⁴⁹.

³⁹ ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1939, арк. 140.

⁴⁰ *Falkowski J.* Na pograniczu łemkowsko-bojkowskiem. Zarys etnograficzny / Jan Falkowski, Bazyli Pasznyi. Lwów, 1935.

⁴¹ *Falkowski J.* Ze wschodniego pogranicza huculskiego / Jan Falkowski // Lud. Rok 1936. Serja II. T. XIV (XXXIV). Zesz. I–IV. S. 142–156.

⁴² *Фальковскі Я.* З бойківсько-гуцульського пограниччя. Начерк етнічного розміщення / Ян Фальковскі // Літопис Бойківщини. 1937. Рік VII. Ч. 9. С. 116–120.

⁴³ *Falkowski J.* Zachodnie pogranicze Huculszczyzny. Dolinamy Prutu, Bystrzycy Nadwórniańskiej, Bystrzycy Sołotwieńskiej i Lomnicy / Jan Falkowski. Lwów, 1937.

⁴⁴ *Falkowski J.* Północno-wschodnie pogranicze Huculszczyzny / Jan Falkowski. Lwów, 1938.

⁴⁵ *Harasymczuk R. W.* Etnografia polonin huculskich / Roman Włodz. Harasymczuk, Wilhelm Tabor // Lud. Rok 1937. Serja II. T. XV (XXXV). S. 76.

⁴⁶ *Harasymczuk R. W.* Etnografia polonin huculskich / Roman Włodz. Harasymczuk, Wilhelm Tabor // Lud. Rok 1937. Serja II. T. XV (XXXV). S. 76–161; *Harasymczuk R. W.* Etnografia polonin huculskich / Roman Włodz. Harasymczuk, Wilhelm Tabor. Lwów, 1938.

⁴⁷ *Bachmann A.* Uroda artystyczna Huculszczyzny. Strój huculski / Alfred Bachmann // Teatr Ludowy. 1929. Rok XXI. S. 226–229.

⁴⁸ *Falkowski J.* Działalność Zakładu Etnologicznego... S. 186.

⁴⁹ *Bachmann A.* Przemysł ludowy w województwie tarnopolskiem / Alfred Bachmann // Województwo Tarnopolskie. Tarnopol, 1931. S. 270–274.

Саме Західне Поділля було одним із головних напрямів польових етнографічних досліджень Етнологічного інституту Львівського університету. Найгрунтовніше його розробляв Ю. Гаєк, який упродовж польових етнографічних експедицій (їхня основна частина припала на 1936 р.) на ці терени відвідав декілька десятків населених пунктів сучасної Тернопільської області. На основі зібраних матеріалів учений написав монографію “Етнографічний нарис Поділля”, яку мали опублікувати в Тернополі у вересні 1939 р.⁵⁰. Проте цьому перешкодив початок Другої світової війни. Лише після її закінчення, емігрувавши до Польщі, Ю. Гаєк опублікував збережений коректорський відбиток частини своєї праці як монографію “Етнографічний нарис західної частини Поділля. Матеріальна культура”⁵¹. Значний інтерес становлять рисунки, таблиці та картографування різноманітних явищ матеріальної культури (наприклад, “Поширення назв лопати”, “Поширення назв поперечних балок, які підтримують стелю” тощо), уміщені у цій праці. Так, Ю. Гаєк одним із перших надав великого значення методу ареальної картографії, що у 1930-х роках лише утверджувався в етнологічній науці (наголосимо, що згодом, у другій половині 1940-х – на початку 1950-х років учений ініціював у Польщі створення “Польського етнографічного атласу”⁵²).

У контексті заторкнутої теми зазначимо, що картографування елементів традиційної культури етносів, які проживали у кордонах Другої Речі Посполитої, було важливою ділянкою роботи працівників Етнологічного інституту Львівського університету, пов’язаною як зі збиранням польових етнографічних матеріалів, так і з їхнім теоретичним опрацюванням. За час існування інституту його працівники виготовили низку мап, уміщених у різноманітних наукових розвідках А. Фішера та інших дослідників: мапи, присвячені історико-етнографічному районуванню (“Польські етнічні групи” (шість карт), “Етнічні групи на теренах Поморського воєводства”, “Руські (тобто українські. – Р. Т.) етнічні групи”, “Етнічні групи на теренах Карпат”), сільському господарству (“Територія культивування льону в Польщі”, “Територія культивування коноплі в Польщі”), будівництву (“Руські (тобто українські. – Р. Т.) хати: будівельний матеріал”), “Форми встановлення крокв на хаті”), народному мистецтву (“Техніка та типи писанок у південно-східних воєводствах”), обрядам і віруванням (“Назви провідниці під час жнив”, “Обжинкові урочистості” (дві мапи), “Поширення назв

⁵⁰ *Kłodnicki Z. Józef Ludwik Franciszek Gajek / Zygmunt Kłodnicki, Anna Kowalska-Lewicka // Etnografowie i ludoznawcy polscy. Sylwetki, szkice biograficzne. Kraków, 2002. T. I / pod red. Ewy Fryś-Pietraszkowej, Anny Kowalskiej-Lewickiej, Anny Spiss. S. 107; Клодницький З. Етнографічні матеріали, що стосуються Західного Поділля в архіві Польського народознавчого товариства та в архіві Юзефа Гайка // Народознавчі зошити. 1997. № 3. С. 180–181.*

⁵¹ *Gajek J. Zarys etnograficzny zachodniej części Podola. Kultura materialna / Józef Gajek. Lublin, 1947.*

⁵² *Мовна У. Причинки до окреслення місця Юзефа Гайка (1907–1987) у системі етнокультурних координат України та Польщі / Уляна Мовна // Матеріали до української етнології: зб. наук. праць. Київ, 2008. Вип. 7 (10). С. 104.*

сорочки для покійника”, “Поширення назв «strygoń, stryga, wieszczy»”, “Кінь і ведмідь у віруваннях та обрядах”) тощо⁵³.

Багато уваги працівники Етнологічного інституту Львівського університету (у тому числі, Ю. Гаєк, А. Яворчак) приділяли польовому етнографічному дослідженню польських етнічних земель, зокрема Помор'я⁵⁴. З праць А. Яворчака, написаних на основі польових матеріалів, назвемо його докторську роботу – “етнографічну монографію” “Село Домбрувки Ланцутського повіту”, опубліковану окремою книгою у 1936 р.⁵⁵.

Отже, саме польові етнографічні експедиції сприяли потужній науковій діяльності працівників Етнологічного інституту Львівського університету, спрямованій, передусім, на дослідження традиційної культури українців і поляків.

Етнологічний напрям діяльності інституту полягав, здебільшого, у дослідженні різноманітних елементів традиційної культури, з акцентом на “палеоетнологічних проблемах та на світовому поширенні досліджуваних елементів”⁵⁶. Прикладом праць з цієї тематики може бути докторська робота Я. Фальковського “Сільськогосподарські знаряддя орного типу. Палеоетнологічне дослідження”⁵⁷.

У 1929 р. монографію “Дах у слов'янському народному будівництві” опублікував А. Бахман⁵⁸. У 1934 р. окремою книгою опубліковано докторську роботу Ю. Гаєка “Півень у народних віруваннях”⁵⁹. У ній дослідник намагався показати роль півня у традиційних уявленнях народів світу (Європи, Азії, Африки й Австралії) упродовж усієї історії людства – від найдавніших часів до ХХ ст. включно. Схожою за тематикою було й докторське дослідження Г. Перльса “Вуж у віруваннях польського народу”, в якому учений докладно проаналізував

⁵³ *Falkowski J.* Działalność Zakładu Etnologicznego... S. 190.

⁵⁴ *Gajek J.* Skład etniczny Wielkiego Pomorza / Józef Gajek // *Teka Pomorska*. Dwumiesięcznik regionalny poświęcony zagadnieniom kultury i sztuki. Toruń, 1938. Rok III. N 1–2. Styczeń – kwiecień. S. 8–12; 283; *Gajek J.* Stroja ludowe na Pomorzu / Józef Gajek // *Teka Pomorska*. Dwumiesięcznik regionalny poświęcony zagadnieniom kultury i sztuki. Toruń, 1938. Rok III. N 3. Maj – czerwiec. S. 86–88; *Gajek J.* Etniczne oblicze Wielkiego Pomorza / Józef Gajek // *Monografia Wielkiego Pomorza i Gdyni. Z okazji 20-lecia powrotu Ziemi Pomorskiej do macierzy*. Toruń, 1939. S. 187–194; *Gajek J.* Oblicze etniczno-etnograficzne Gdańska / Józef Gajek // *Wiadomości Literackie*. Tygodnik. 1939. Rok XVI. N 31–32 (823–824). 23–30 lipca. S. 30.

⁵⁵ ДАЛО, ф. 26, оп. 4, спр. 679 (Докторская диссертация Яворчака Александра на этнографическую тему “Село Домбрувки повета Ланьцут” / *Jaworzak Aleksander*. *Wieś Dąbrówki (pow. Łañcut)*. Monografia etnograficzna. Lwów, 1933); *Jaworzak A.* *Wieś Dąbrówki*. Powiat Łañcut / *Aleksander Jaworzak*. Lwów, 1936.

⁵⁶ *Falkowski J.* Działalność Zakładu Etnologicznego... S. 190–191.

⁵⁷ *Falkowski J.* Narzędzia rolnicze typu ryłcowego. Studium paleo-etnologiczne / Jan Falkowski. Lwów, 1931.

⁵⁸ *Persowski F.* *Bachmann A.* Dach w słowiańskim budownictwie ludowym. Lwów: Nakładem Towarzystwa Naukowego, 1929. – 205 s. / *Franciszek Persowski* // *Ziemia*. Dwutygodnik krajoznawczy ilustrowany. Organ Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. 1931. Rok XVI. N 12. S. 230–232.

⁵⁹ *Gajek J.* Kogut w wierzeniach ludowych / Józef Gajek. Lwów; Kraków, 1934.

уявлення, пов'язані з вужем, у різних народів світу, з наголосом на поляках. Цю працю опублікували окремою книгою у 1937 р.⁶⁰

Теоретичним опрацюванням питань, пов'язаних із народними віруваннями, займався І. Кухта. Головним об'єктом його наукових зацікавлень була постать польського чорнокнижника XVI ст., відомого у літературі, як “майстер Твардовський” або “пан Твардовський”. Цій темі повністю чи частково присвячена більшість етнологічних праць дослідника: статті “Польський фольклор про людину на Місяці”⁶¹, “Таємні науки в Польщі у XV та XVI століттях”⁶², “Історичність постаті Твардовського у світлі джерел”⁶³, “Мотив Матері Божої – утішительки грішних у народних легендах про чорнокнижника Твардовського”⁶⁴.

Схожим до І. Кухти у тематиці та методології етнологічних досліджень був К. Кораний. Наукові зацікавлення цього науковця визначав його фах юриста: він досліджував тему на межі етнології та юриспруденції, а саме – демонологічні уявлення поляків та українців за актовими матеріалами судових процесів XV–XVIII ст. у порівнянні з аналогічними віруваннями народів Західної Європи. Цій темі присвячені розвідки “Заклинання у судочинстві (Юридично-етнологічний нарис)”⁶⁵, “Чи тортури є подальшим розвитком Божих судів?”⁶⁶, “Заклинання та чаклунство перед церковними судами в Польщі у XV та першій половині XVI ст.”⁶⁷, “Лиса Гора (Дослідження з історії народних вірувань у Польщі XVII та XVIII століть)”⁶⁸ та ін.

Підсумовуючи викладений матеріал, можна стверджувати, що завдяки діяльності Етнологічного інституту під керівництвом А. Фішера, упродовж 1924–1939 рр. Львівський університет перетворився на один із найпотужніших народознавчих осередків. Саме на основі асистентів цього підрозділу було

⁶⁰ ДАЛО, ф. 26, оп. 4, спр. 482 (Докторская диссертация Перльса Генрика на тему “Змеи в верованиях польского народа” / Perls Henryk. Wąż w wierzeniach ludu polskiego. Lwów, 1932), 311 арк.; *Perls H. Wąż w wierzeniach ludu polskiego* / Henryk Perls. Lwów, 1937.

⁶¹ *Kuchta J. Polskie podania ludowe o człowieku na Księżycu* / Jan Kuchta // *Lud. Rok 1926. Serja II. T. V (XXV)*. S. 38–51.

⁶² *Kuchta J. Nauki tajemne w Polsce w XV i XVI wieku* / Jan Kuchta // *Lud. Rok 1928. Serja II. T. VII (XXVII)*. S. 75–107.

⁶³ *Kuchta J. Historyczność postaci Twardowskiego w świetle źródeł* / Jan Kuchta // *Lud. Rok 1928. Serja II. T. VII (XXVII)*. S. 112–124.

⁶⁴ *Kuchta J. Motyw Matki Boskiej – ucieczki grzesznych w podaniach ludowych o czarnoksiężniku Twardowskim* / Jan Kuchta // *Lud. Rok 1932. Serja II. T. XI (XXXI)*. S. 100–109.

⁶⁵ *Koranyi K. Czary w postępowaniu sądowym (Szkic prawno-etnologiczny)* / Karol Koranyi // *Lud. Rok 1926. Serja II. T. V (XXV)*. S. 7–18.

⁶⁶ *Koranyi K. Czy tortury są dalszym ciągiem sądów Bożych?* / Karol Koranyi // *Lud. Rok 1926. Serja II. T. V (XXV)*. S. 96–97.

⁶⁷ *Koranyi K. Czary i gusła przed sądami kościelnymi w Polsce w XV i w pierwszej połowie XVI wieku* / Karol Koranyi // *Lud. Rok 1927. Serja II. T. VI (XXVI)*. S. 1–25.

⁶⁸ *Koranyi K. Lysa Góra (Studjum z dziejów wierzeń ludowych w Polsce w XVII i XVIII wieku)* / Karol Koranyi // *Lud. Rok 1928. Serja II. T. VII (XXVII)*. S. 57–74.

сформовано ядро Львівської етнологічної школи А. Фішера. Її представники, які досліджували, головню, етнологію слов'ян, застосовуючи матеріали польових етнографічних досліджень і широке порівняльне тло, намагалися встановити історичні джерела різноманітних явищ народної культури.

Додаток 1

Біографічні довідки асистентів Етнологічного інституту Львівського університету

Альфред Бахман народився 11 травня 1897 р. у с. Подусільна (нині Перемишлянського р-ну Львівської обл.). Докладних відомостей про його життя до 1920-х років відшукати не вдалося. З біографічних даних А. Бахмана “післяуніверситетського” періоду відомо лише, що на вересень 1937 р. він працював асистентом бібліотеки Львівської політехніки. Щодо особистого життя А. Бахмана, то його дружина Стефанія (1902 р. н.) 24 лютого 1929 р. народила доньку Ірену. У Львові сім'я Бахманів мешкала спершу на вул. Кохановського, 23 (нині К. Левицького), а у другій половині 1930-х років – на вул. Гіпсовій, 32 (не змінювала назви). Подальша доля А. Бахмана нами не встановлена. Інформація за: ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 76, арк. 1–3, 8–11, 14, 17, 21–23 зв., 25, 28–29 зв., 32.

Ян Канти Еміль Альфред Фальковський народився 15 липня 1901 р. у Львові, в сім'ї Альфреда Людомира Яна Канти Фальковського та Зоф'ї з дому Заржицьких. У другій половині 1910-х – на початку 1920-х років у житті майбутнього народознавця перемежувалися гімназійне навчання та служба у польському війську (участь у військових діях Першої світової, польсько-української та радянсько-польської воєн). Упродовж 1923–1930 рр. Я. Фальковський навчався у Львівському університеті: спершу на юридичному, а згодом – на гуманітарному факультетах; пізніше стажувався в етнографічних музеях та університетах Відня, Берліна, Гамбурга та Ляйпціга. 1930-ті роки пройшли для молодого вченого під знаком наукової діяльності: співпрацюючи з Етнологічним інститутом Львівського університету, він здійснював етнографічні експедиції, писав наукові праці, й у 1938 р. габілітувався у Львівському університеті з етнографії, розпочавши читання лекцій для студентів. З початком Другої світової війни Я. Фальковський одразу ж пішов на фронт. Подальша доля вченого не встановлена. Вочевидь, він загинув під час війни. Докладніше див: *Тарнавський Р. Ян Фальковський: життєвий шлях та науково-педагогічна діяльність* / Роман Тарнавський // Вісник Львівського університету. Серія історична. 2013. Вип. 48 / За ред. Руслана Сіромського. С. 410–431.

Леон Попель народився 3 липня 1902 р. у Львові в сім'ї Зигмунта Попеля. 3 листопада 1918 р. до листопада 1920 р. служив у польському війську. На 1933 р. закінчив гуманітарний факультет Львівського університету, був доктором філософії з етнографії та етнології. У Львові мешкав на вул. Францисканській, 10 (нині Г. Смольського). Подальша доля Л. Попеля нами не встановлена. Інформація за: ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1538, арк. 1 зв., 6 зв., 16, 26, 28.

Казімеж Юзеф Журовський народився 12 серпня 1909 р. у с. Загуж, нині Сяноцького повіту Підкарпатського воєводства Польщі. У 1938 р. закінчив гуманітарний факультет Львівського університету, після чого у 1938–1939 рр. працював асистентом професора праісторії Леона Козловського. Найвідомішою працею К. Журовського міжвоєнного періоду (у цей час він цікавився, передусім, культурами бронзового віку Подністров'я) є стаття “Бронзовий скарб з Грушки Тлумацького повіту” (“*Skarb brązowy z Gruszki w pow. tłumackim*”). У 1940 р. К. Журовський обійняв посаду старшого лаборанта кафедри історії матеріальної культури й археології Львівського університету, згодом завідував відділом археології Львівського історичного музею (1940–1941, 1944–1945). У 1945 р. емігрував до Польщі, працював у музейних установах Варшави та Забжа (1945–1947), з 1948 р. розпочав співпрацю з Інститутом дослідження стародавньої історії. У тому ж 1948 р. на підставі праці “Бронзові пам'ятки епохи пізньої бронзи і раннього заліза з басейну Дністра” (“*Zabytki brązowe z młodziej epoki brązu i wczesnego okresu żelaza z dorzecza górnego Dniestru*”) К. Журовський отримав ступінь доктора філософії, після чого розпочав викладацьку діяльність: професор, завідувач кафедри первісної та ранньосередньовічної археології Познанського університету (1966–1969), викладач, доцент, професор, завідувач кафедри загальної та польської археології, директор Інституту археології та етнографії Торунського університету (1951–1979). Відзначимо, що впродовж 1954–1971 рр. дослідник керував археологічним стаціонаром у м. Гнезно (написав книгу “Гнезно – перша столиця Польщі”/“*Gniezno: Pierwsza stolica Polski*”), а в 1970–1981 рр. – Групою з дослідження середньовічної архітектури Куявії та Східної Великопольщі. К. Журовський помер 19 березня 1987 р. у Гнезно. Інформація за: *Погоральський Я. Журовський (Żurowski) Казимир Юзеф / Я. Погоральський // Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т. Т. I: А–К / Видавнича рада: І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. Львів, 2011. С. 502.*

Владислав Ягелло народився 25 жовтня 1912 р. у с. Кльовинці (нині Гусятинського району Тернопільської обл.) у сім'ї Міхала Ягелла. У 1935–1936 рр. проходив службу у польському війську, а у 1938 р., закінчивши гуманітарний факультет Львівського університету, здобув ступінь магістра філософії. Окрім посад в Етнологічному інституті, з 1 вересня 1937 р. до 31 серпня 1938 р. В. Ягелло був молодшим асистентом Інституту праісторії. У Львові він спершу мешкав у районі Голоска, а згодом – у Брюховичах. В особовій справі В. Ягелла зберігся документ від 10 жовтня 1939 р. такого змісту: “До Тимчасового Управління м. Бжуховіце. Ректорат Львівського Університету просить Тимчасове Управління м. Бжуховіце віддати нашому науковому робітнику – м[о]л[одшому] асистенту Державного Університету тов[аришу] Ягелло Владиславу належний йому каменний вугілля й домову меблю (шафи, письменний стіл, наукові книжки), що залишилися в його бувшій квартирі по вул. Домбровського. Квартирею в м. Львові тов[ариш] Ягелло забезпечений. Ректор Університету [професор Роман Льонгшам], Комісар Університету [ст. політрук Левченко]” (Інформація за: ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 2225, арк. 19). Проте В. Ягелло так і не приступив до роботи у Львівському університеті після його радянзації. Він емігрував. За розповідями родичів ученого, які в 2013 р. відвідали Музей історії Львівського національного університету імені Івана Франка, після війни він жив і помер в Італії.

Генрик Мушинський народився 20 червня 1912 р. у м. Ченстохова, в родині робітників ткацької фабрики “Ченстоховська”. Його батько, Ян Мушинський, помер перед початком Першої світової війни, а Генрик з матір’ю були змушені переїхати до с. Гідли (нині Радомського повіту Мазовецького воєводства Польщі). Тут Генрик закінчив п’ятикласну початкову школу, після чого вступив до третього класу гуманітарної гімназії імені Станіслава Немца в Радомі. На прожиття та навчання заробляв репетиторством. Згодом, під час навчання на гуманітарному факультеті Львівського університету, крім народознавчих дисциплін, вивчав германістику. В 1937–1938 рр. Г. Мушинський був абзольвентом етнографії та етнології, тобто випускником університету, який прослухав усі обов’язкові курси, склав іспити, але не отримав диплома доктора. Впродовж травня-жовтня 1938 р. він проходив музейну практику у Волинському музеї Луцька, під час якої збирав польові етнографічні матеріали, частину з них опублікував у виданні “Ziemia Wołyńska”, наприклад, як статтю “Етнографічні записи зі села Лука. Поховальні звичаї” (“*Notatki etnograficzne ze wsi Łuka. Zwyczaje pogrzebowe*”). Наприкінці 1939 р. Г. Мушинський жив у Львові на вулиці Лозинського, 7 (нині О. Герцена). Подальша доля Г. Мушинського нами не встановлена. Інформація за: Архів ЛНУ, ф. Р-119, оп. 1, спр. 539а, арк. 1–4; *Суха Л. М.* Народні свята, звичаї й обряди на Україні та стан їх дослідження в етнографічній науці XIX – початку XX ст. / Л. М. Суха // Матеріали з етнографії та мистецтвознавства. Київ, 1975. С. 149.

Гіза (Гізеля) Френкель (Франкель, Френкльова, Франкльова) народилася 16 вересня 1895 р. у м. Величка, поблизу Кракова, у сім’ї торговця Зигмунта Розенцвейга та Соломеї-Сари з дому Фредман. Закінчивши початкову школу та гімназію у Кракові, у 1913 р. вона вступила до Ягеллонського університету, де розпочала вивчати історію мистецтва. Через події Першої світової війни, у 1914–1915 рр. Гіза була змушена перервати навчання, яке відновила упродовж 1915–1919 рр. Згодом студіювала історичні науки у Віденському університеті, захистивши там у 1920 р. докторат. У 1922 р. Г. Розенцвейг вийшла заміж за адвоката Леона Френкеля, узявши його прізвище, під яким увійшла в народознавчу науку. Після того, як подружжя Френкелів переїхало до Львова, Г. Френкель розпочала співпрацю з Етнологічним інститутом Львівського університету. Проте початок Другої світової війни перервав її наукову діяльність і загалом спокійне життя: Л. Френкель загинув у 1940 р., а Гіза з двома дітьми змушена була тікати до Казахстану та на Алтай. У 1945 р. вона повернулася до Польщі: спершу жила у Любліні, співпрацюючи з Польським народознавчим товариством, а з 1947 р. – у Варшаві, де була кустошем музею Єврейського історичного інституту. У другій половині 1940-х років дослідниця співпрацювала також із Центральним комітетом польських євреїв і кафедрою етнології Університету Марії Кюрі-Скłodовської у Любліні. У 1950 р. Г. Френкель емігрувала до Ізраїля, оселившись у Хайфі. До 1980 р. працювала у місцевому Музеї етнографії та фольклору, створила Центр єврейської витинанки. У ці роки учена займалася також дослідженням традиційних ремесел польських євреїв, єврейським традиційним жіночим костюмом. Померла Г. Френкель 17 травня 1984 р. у Хайфі, де й похована. Інформація за: *Goldberg-Mulkiewicz O.* Giza (Gizela) Frenkel (Frankel, Fränklowa, Fraenklowa) / *Olga Goldberg-Mulkiewicz* // *Etnografowie i ludoznawcy polscy. Sylwetki, szkice biograficzne.* Kraków, 2002. Т. 1 / Pod red. Ewy Fryś-Pietraszkowej, Anny Kowalskiej-Lewickiej, Anny Spiss. S. 104–105.

Іван (Ян) Кухта народився 5 серпня 1900 р. у Львові в родині Андрія Кухти (загинув у 1914 р. під час Першої світової війни) та Юлії з дому Карпів-Борисовських. Рідною мовою для І. Кухти була українська, а отже його ім'я варто писати саме в українській транскрипції – “Іван”. У 1918 р. І. Кухта закінчив із відзнакою Четверту державну гімназію імені Яна Длугоша у Львові, згодом навчався на теологічному факультеті Львівського (1920–1921), філософських факультетах Віденського (1922–1923), Львівського (1923–1925) та Ягеллонського (1928–1929) університетів. У 1928 р. став магістром філософії з педагогіки та психології. Упродовж 1920–1930-х років життя І. Кухти було пов'язане, передусім, з педагогікою: у 1922–1931 рр. він працював учителем (з 1931 р. – з титулом професора) гімназій Львова, Кракова та Варшави. Після здобуття у 1929 р. наукового ступеня доктора філософії з етнографії та етнології на підставі роботи “Майстер Твардовський XVI ст.” (“*Mistrz Twardowski XVI w.*”), І. Кухта, поряд із викладанням у гімназіях, працював доцентом у вищих навчальних закладах Катовіце (1930–1932), Варшави (1932–1933) та Любліна (1934). З 1933 р. обіймав посаду директора Державної педагогічної бібліотеки Кураторії львівської шкільної округи (у 1934–1939 рр. – Державної центральної педагогічної бібліотеки, 1939–1941 рр. – Державної центральної педагогічної бібліотеки Інституту вдосконалення учителів у Львові, 1941–1944 рр. – окремого відділу Державної бібліотеки у Львові). У 1944–1945 рр. І. Кухта викладав (як в. о. доцента та старший викладач) на кафедрі фольклору й етнографії Львівського університету. У 1945 р. він, вочевидь, емігрував до Польщі. Подальша доля ученого нами не встановлена. Інформація за: Архів ЛНУ ім. І. Франка, ф. Р-119, оп. 1, спр. 155 (Личное дело Кухты И. А.), арк. 4–4 зв., 6–7, 10–13; *Надрага М.* Кухта Іван Андрійович / М. Надрага // *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т. Т. I: А–К / Видавнича рада: І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін.* Львів, 2011. С. 699–700; *Надрага М.* До силуети д-ра Івана Кухти – директора Державної центральної педагогічної бібліотеки у Львові 1933–1945 рр. / *Марта Надрага // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка: зб. наук. праць.* 2010. Вип. 2 (18). С. 659–673; *Надрага М.* Іван (Ян) Кухта – львівський дослідник психології та соціології читання 20–30-х років ХХ ст. / *Марта Надрага // Вісник Львівського університету. Серія книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології.* 2011. Вип. 6. С. 109–115.

Кароль Вільгельм Кораний народився 18 лютого 1897 р. у Львові. Середню освіту здобув у гімназіях Львова та Кракова, а в 1916 р. був мобілізований до австрійського війська; на початку 1920-х років брав участь у радянсько-польській війні. У 1922 р. К. Кораний закінчив юридичний факультет Львівського університету й цього ж року здобув ступінь доктора права. У 1925–1939 рр. працював старшим асистентом Інституту історії західноєвропейського права юридичного факультету Львівського університету. У 1931 р., після стажування у Франції, Італії та Австрії, К. Кораний габілітувався з права на підставі роботи “Засади середньовічного спадкового права” (“*Podstawy średniowiecznego prawa spadkowego*”), написаній на межі юриспруденції й етнології. Після цього читав лекції на юридичному факультеті Львівського університету, продовжуючи водночас працювати в Інституту історії західноєвропейського права. У 1939 р., з початком радянізації університету, К. Коранія призначили спершу доцентом, а згодом – професором і завідувачем новоствореної на юридичному факультеті кафедри історії держави та права народів СРСР (ці посади він обіймав до початку німецько-радянської війни, а також у

1944–1945 рр.). У часи нацистської окупації Львова (1941–1944) учений брав участь у діяльності таємного Університету Яна Казимира у Львові. У 1945 р. емігрував до Польщі. Обіймав посади професора (1945–1951), ректора (1948–1951) Торунського університету, водночас, з 1949 р. працював професором Варшавського університету. У ці роки він написав узагальнені праці з історії держави та права. Помер 23 вересня 1964 р. у Варшаві. Інформація за: *Redzik A.* Кораньї (Kogany) Кароль Вільгельм / *A. Redzik* // *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка*: в 2 т. Т. I: А–К / Видавнича рада: І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. Львів, 2011. С. 646; *Redzik A.* Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939–1946 / *Adam Redzik*. Lublin, 2006. S. 164; Архів ЛНУ ім. І. Франка, ф. Р-119, оп. 1, спр. 407 (Штатное расписание профессорско-преподавательского состава по кафедрам с приложением указания к расчету штатов на 1941–1942 уч. год.), арк. 39.

Юзеф Людвік Францішек Гаєк народився 12 лютого 1907 р. у Відні; згодом, разом із батьками, переїхав до Львова. У 1916 р. він закінчив одну з львівських початкових шкіл, після чого, впродовж 1917–1923 рр. навчався у Другій та П'ятій львівських державних класичних гімназіях. Атестат зрілості отримав лише у 1926 р. і вступив на гуманітарний факультет Львівського університету. Тут Ю. Гаєк вивчав, передусім, етнологічні дисципліни у А. Фішера та Я. Чекановського, а також полоністику в Юліуша Кляйнера, Вільгельма Брухнальського і Тадеуша Лер-Сплавінського. У червні 1930 р. майбутній науковець отримав ступені магістра філософії з етнографії та етнології та з польської філології. Після здобуття вищої освіти, Ю. Гаєк обіймав посаду контрактного учителя польської філології у державних гімназіях Львова, водночас, працюючи над докторським дослідженням. Упродовж 1934–1937 рр. молодий учений був асистентом-волонтером Етнологічного інституту під керівництвом А. Фішера. У другій половині 1930-х років став також, спершу, співробітником Балтійського інституту в Гдині, згодом – у Торуні, де керував Поморознавчим відділом; на початку 1939 р. організував і очолив Інститут південно-східних земель у Львові. У 1944 р. Ю. Гаєк емігрував до Польщі. У післявоєнні роки працював професором Католицького університету Любліна, завідував кафедрою етнографії та етнології Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні, кафедрою етнографії Познанського університету, кафедрою загальної етнографії та етнографії слов'ян Вроцлавського університету. Також очолював відділ етнографії Інституту історії матеріальної культури Польської академії наук (з 1967 р. повністю присвятив себе цій роботі). Відзначимо, що у 1945 р. він ініціював відродження Народознавчого товариства у Львові як Польського народознавчого товариства, був його секретарем, згодом – головою, а також організатором наукового архіву та бібліотеки товариства, редактором відновленого журналу “*Lud*”. Ю. Гаєк започаткував і здійснював керівництво такими науковими проектами, як “*Polski Atlas Etnograficzny*” та “*Dziela Wszystkie Oskara Kolberga*”. Помер учений 17 квітня 1987 р. у Вроцлаві, де й похований. Інформація за: *Kłodnicki Z.* Józef Ludwik Franciszek Gajek... S. 106–107; *Мовна У.* Причинки до окреслення місця Юзефа Гайка... С. 102–105; *Франко О.* Гаєк (Gajek) Юзеф / *О. Франко, М. Мельник* // *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка*: в 2 т. Т. I: А–К / Видавнича рада: І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. Львів, 2011. С. 401–402; *Клодницький З.* Етнографічні матеріали, що стосуються Західного Поділля... С. 181.

Францішек Ксаверій Півоцький народився 19 листопада 1901 р. у Львові. У 1921–1926 рр. вивчав історію мистецтва у Львівському університеті, а 1931 р. під керівництвом мистецтвознавця Владислава Подляхи захистив докторат, присвячений польському народному деревориту; у 1934 р. цю роботу опублікували як монографію “Народний дереворит у Польщі” (“*Drzeworyt ludowy w Polsce*”). У 1930-х роках учений працював асистентом, головним зберігачем Музею Любомирських у Львові, а 1938 р. призначений директором Музею художнього промислу у Львові. Під час нацистської окупації К. Півоцький працював бібліотекарем, воював у лавах Армії Крайової, пізніше – Першої Армії Війська Польського. Після закінчення Другої світової війни емігрував до Варшави, де в Академії прекрасних мистецтв обіймав посади професора та завідувача кафедри історичних наук; водночас, викладав історію мистецтв у Познанському та Вроцлавському університетах. Багато років К. Півоцький був головою Комітету мистецтвознавства Польської академії наук, президентом польської Асоціації мистецтвознавців. Помер учений 14 грудня 1974 р. у Варшаві, залишивши більше 200 наукових праць. Інформація за: *Krzyżanowska H. Piwocki Ksawery / Hanna Krzyżanowska // Polski słownik biograficzny konserwatorów zabytków. Poznań, 2006. Zesz. 2; Piwocki K. Z badań nad powstaniem stylu ludowego / Ksawery Piwocki // Przegląd Współczesny. Miesięcznik. 1936. Rok XV. T. LVIII. N 171. S. 89–96; Piwocki K. Zagadnienie metody w badaniach nad sztuką ludową / Ksawery Piwocki // Lud. Rok 1931. Serja II. T. X (XXX). S. 1–13.*

Генрик (Генах) Перльс народився 13 червня 1904 р. у Сокалі (нині районний центр Львівської обл.) в незаможній багатодітній родині робітника парового млина Йонаса Перльса. Закінчивши чотири класи народної школи, він у 1914 р. вступив до гімназії, яку через Першу світову війну та скрутне матеріальне становище родини, закінчив лише в 1926 р. Упродовж 1926–1930 рр. навчався на гуманітарному факультеті Львівського університету, спеціалізуючись з польської філології й водночас працюючи бібліотекарем його Етнологічного інституту під керівництвом А. Фішера. 18 червня 1930 р. Г. Перльс здобув ступінь магістра філософії з польської філології за роботу “Культура давньої Польщі у повістях Адама Креховецького” (“*Kultura dawnej Polski w powieściach Adama Krchowieckiegi*”), а згодом, склавши іспити з етнографії та етнології й захистивши 25 червня 1930 р. роботу на тему “З досліджень народних мотивів у польській літературі XVIII ст.” (“*Z badań nad ludowością w literaturze polskiej XVIII w.*”), отримав ступінь магістра філософії з етнографії та етнології. Через два роки (1932) Г. Перльс під керівництвом А. Фішера захистив роботу “Вуж у віруваннях польського народу” (“*Wąż w wierzeniach ludu polskiego*”) й здобув ступінь доктора філософії з етнографії та етнології. Упродовж 1930–1940 рр. Г. Перльс працював у сфері освіти: професор Львівської державної гімназії (1930–1932), гімназійний учитель на Віленщині (нині околиці Вільнюса, столиці Литви) (1932–1938), директор приватної гімназії у м. Волковиську (нині місто Гродненської області Білорусії) (1938–1939). На час встановлення у Західній Україні радянської влади учений повернувся до Львова, де з 15 листопада до 31 грудня 1939 р. працював професором Львівського державного педагогічного інституту й за сумісництвом – директором його бібліотеки. 20 січня 1940 р. обійняв посаду лаборанта кафедри фольклору й етнографії Львівського університету. У Львові мешкав на вул. св. Софії 44/II (нині вул. І. Франка, відрізок від вул. Зарицьких до вул. Ярославенка). Убитий (разом з дружиною та двома доньками) нацистами у ході “протиєврейської «акції»” (1942 або 1943 р.). Інформація за: Архів ЛНУ ім. І. Франка, ф. Р-119, оп. 1, спр. 555 (Личное дело лаборанта Перльса Генриха

Ионасовича), 8 арк.; ДАЛО, ф. 26, оп. 4, спр. 482 (Докторская диссертация Перльса Генрика на тему “Змеи в верованиях польского народа” / Perls Henryk. Wąż w wierzeniach ludu polskiego. Lwów, 1932), 311 арк; Колесса Ф. Возобновление работы по украинской этнографии и фольклористике в Западных областях УССР / Филарет Колесса // Філарет Колесса. Обнова української етнографії й фольклористики на західних областях УРСР. Листування Ф. Колесси й М. Азадовського / Упорядкування, підготовка тексту, передмова, коментарі, додатки, покажчик Ірини Коваль-Фучило. Київ, 2011. С. 51.

Докладних біографічних відомостей про **Александера Яворчака, Володимира Марківа (Влодзімежа Маркува), Еустахія Васильковського та Вільгельма Табора** нами поки що не опрацьовано. Зазначимо лише, що під час роботи в Етнологічному інституті Львівського університету А. Яворчак, окрім монографії, написав розвідку “Шопка в Домбрувках Ланцутського повіту”, Є. Васильковський – “Розета в народному декорі”, а В. Марків – “Словник назв і прізвиськ руських племінних і локальних груп”. Усі ці розвідки опублікували в “Ludzie”. Інформація за: *Jaworzak A. Szopka w Dąbrówkach pow. Łańcut / Aleksander Jaworzak // Lud. Organ Polskiego Towarzystwa Etnologicznego, wydawany przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze we Lwowie. Rok 1932. Serja II. T. XI (XXXI). S. 53–65; Wasilkowski E. Rozeta w zdobnictwie ludowym / Eustachy Wasilkowski // Lud. Rok 1927. Serja II. T. VI (XXVI). S. 81–83; Marków W. Słownik nazw i przezwisk ruskich grup plemiennych i lokalnych / Włodzimierz Marków // Lud. Rok 1927. Serja II. T. VI (XXVI). S. 46–66; Falkowski J. Działalność Zakładu Etnologicznego... S. 186.*

THE INSTITUTE OF ETHNOLOGY OF LVIV UNIVERSITY: FORMATION OF THE STAFF AND AREAS OF ACTIVITY (1924–1939)

Roman TARNAVSKYI

The Ivan Franko National University of Lviv,
the Chair of Ethnology
1 Uniwersytetska str., Lviv 79000, Ukraine

During the end of the 19 – the first third of the 20 centuries, Lviv was one of the strongest ethnological centers of the East Central Europe. From 1895 the city was home to the Ethnological Society of Lviv and The Ethnographic Commission of the Shevchenko Scientific Society; from 1910 there existed specialized chairs of ethnology at Lviv University. It was this scientific environment that encouraged the Polish scholar Adam Fischer to develop into a professional ethnologist, and in 1924 he founded the Institute of Ethnology of Lviv University. During 1924–1939 assistants of this scientific division formed the core of the so-called Adam Fischer Lviv Ethnological School, focused on studying Slavic ethnology by means of field ethnography and comparative historical method. These scholars' interests originally included the genesis of the phenomena of material and spiritual culture of various Slavic peoples, especially Ukrainians and Poles. Their research results were promoted by the journal “Lud”, the organ of the Ethnological Society of Lviv, edited by the Institute of Ethnology of Lviv University.

Key words: the Institute of Ethnology, Lviv University, Adam Fischer, ethnology, ethnography, field research, school of thought.

**ЭТНОЛОГИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ ЛЬВОВСКОГО УНИВЕРСИТЕТА:
ФОРМИРОВАНИЕ КОЛЛЕКТИВА И НАПРАВЛЕНИЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ (1924–1939)**

Роман ТАРНАВСКИЙ

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра этнологии

ул. Университетская 1, Львов, 79000, Украина

В конце XIX – первой трети XX вв. Львов был одним из главных этнологических центров Центрально-Восточной Европы. С 1895 г. тут действовало Народоведческое общество во Львове и Этнографическая комиссия Научного общества имени Шевченко, с 1910 г. во Львовском университете существовали специализированные этнологические кафедры. Именно эта научная среда повлияла на становление польского ученого Адама Фишера как профессионального этнолога, который в 1924 г. основал во Львовском университете Этнологический институт. Ассистенты этого научного подразделения в 1924–1939 гг. стали ядром т. н. Львовской этнологической школы А. Фишера, ориентированной на исследование славянской этнологии благодаря полевой этнографии и сравнительно-историческому методу. К спектру их научных интересов принадлежал генезис явлений материальной и духовной культуры разных славянских народов, прежде всего – украинцев и поляков. Популяризации результатов исследований этих ученых способствовали публикации в журнале “*Lud*” – печатном издании Народоведческого общества во Львове, научную редакцию которого осуществляли именно в Этнологическом институте Львовского университета.

Ключевые слова: Этнологический институт, Львовский университет, Адам Фишер, этнология, этнография, полевые исследования, научная школа.

Стаття надійшла до редколегії 7.04.2014

Прийнята до друку 14.05.2014